

Αλέκος Παπαδόπουλος*

Ήπειρος. Γεωγραφική διάσταση και εθνολογική σύνθεση

Εισαγωγή

Η αλβανική αναγέννηση (πολιτιστική - πολιτική) του περασμένου αιώνα οδήγησε το 1912-13 στην εμφάνιση του αλβανικού κράτους. Τότε και για πρώτη φορά εμφανίζεται ο όρος «Βόρειος Ήπειρος» που περιέλαβε τις περιοχές Αργυροκάστρου, Χειμάρας, Δέλθινου, Λιασκοβικίου, Κορυτσάς. Η λοιπή Ήπειρος, «Νότια Ήπειρος» κατά τους Αλβανούς, υπήχθη στην Ελλάδα. Έτσι το επί αιώνες γεωγραφικό και εθνολογικό ενιαίο της Ηπείρου διαταράσσεται για πολιτικούς λόγους, με την εμφάνιση ιδιαίτερων οξύνσεων στις σχέσεις κυρίως Ελλάδος, Αλβανίας και Ιταλίας.

Μετά από μια περίοδο ύφεσης του όλου ζητήματος (1945-1990) οι σημερινές διεργασίες σ' ολόκληρο το χώρο της Βαλκανικής ξαναφέρνουν στην επιφάνεια ζητήματα «ξεχασμένα», αναβιώνουν παλαιά «μίση» και προβάλλονται «διεκδικήσεις» ανάμεσα στους λαούς της Βαλκανικής. Το χειρότερο όμως απ' όλα είναι ότι προκαλούνται σκόπιμα ή από άγνοια ή και από αφέλεια *συγχύσεις* σε θέματα που το πέρασμα σχεδόν μισού αιώνα από το 1945 είναι αλήθεια ότι ευνοεί. Θεώρησα χρήσιμο λοιπόν τα στοιχεία της μικρής αυτής μελέτης να παρατεθούν, αξιολογηθούν και εκτιμηθούν συνολικά όχι με βάση τα σημερινά εθνολογικά δεδομένα στην ευρύτερη περιοχή της Ηπείρου και όπως αυτά διαμορφώθηκαν από το 1945 και μετά, αλλά να προβληθούν με βάση το εθνολογικό status και την εικόνα του ηπειρωτικού χώρου το 1944-45, τελευταίες μέρες τις ιταλογερμανικής κατοχής στην Ήπειρο.

* ΣΗΜΕΙΩΣΗ ΤΕΤΡΑΔΙΩΝ

Το άρθρο αυτό του βουλευτή του ΠΑΣΟΚ Αλέκου Παπαδόπουλου αποτελεί το δεύτερο μέρος μιας σειράς άρθρων για την Αλβανία και τις ελληνοαλβανικές σχέσεις που θα δημοσιευτούν στο περιοδικό μας. Το πρώτο δημοσιεύτηκε στο προηγούμενο τεύχος με τίτλο Η Αλβανική Αναγέννηση.

Την εποχή εκείνη ζούσε στα Γιάννενα ο γνωστός για το επιστημονικό του κύρος γυμνασιάρχης της περιφημής Ζωσιμαίας Σχολής, Χρήστος Σούλης. Το 1941 υπέβαλε στις ιταλικές αρχές κατοχής καθώς και το 1944 στις γερμανικές αρχές ένα θαρραλό υπόμνημα για την εθνολογική σύσταση της Ηπείρου. Ήταν η εποχή που η ιταλική πολιτική ευνοούσε ή προετοίμαζε μέσα στα πλαίσια των σχεδιασμών του Άξονα την υπαγωγή ολόκληρης της Ηπείρου στην Αλβανία. Η αδιαμφισβήτητη ιστορική και επιστημονική αξία του ντοκουμέντου αυτού εκτός του ότι διαλύει σκόπιμες συγχύσεις ή συγχύσεις άγνοιας, ίσως τότε είχε και πρακτική αξία.

Η καταπίεση της ελληνικής μειονότητας από τον αλβανικό εθνικισμό και η προβολή του ανύπαρκτου «τσάμικου» προβλήματος είναι αλήθεια ότι δηλητηριάζουν ακόμη τις σχέσεις των δύο γειτονικών χωρών. Με το πόνημα που ακολουθεί και με βάση τα στοιχεία του υπομνήματος του Χ. Σούλη θα επιχειρηθεί μια πρώτη «εκκαθάριση» της εικόνας.

Α΄ Τα όρια της Ηπείρου

Τα όρια της σημερινής Ηπείρου είναι τα ίδια με τα όρια της αρχαίας Ηπείρου. Όλοι οι αρχαίοι γεωγράφοι καθώς και οι νεότεροι θέτουν ως όρια της Ηπείρου προς βορρά τα Ακροκεραύνια όρη και κυρίως το μυχό της Αυλώνας όπου ευρίσκεται η αρχαία ελληνική πόλη Ωρικός. Τα λοιπά όρια με τη Μακεδονία, Θεσσαλία και Ακαρνανία έχουν φυσικό καθορισμό με τα βουνά του Γράμμου, της Πίνδου και καμιά σχεδόν αμφισβήτηση δεν προβλήθηκε για αυτά. Βεβαίως μερικοί από τους γεωγράφους θέτουν τα βόρεια σύνορα της Ηπείρου ακόμα βορειότερα, επί του ποταμού Γενούσιου, όπως ο Στράβων και ο Πολύβιος, αλλά οι νεότεροι επιστήμονες δεν υιοθετούν την άποψη αυτή.

Τα όρια αυτά έγιναν αποδεκτά από όλες τις Διεθνείς Διασκέψεις που μεσολάβησαν για την επίλυση του Ηπειρωτικού ζητήματος. Πρώτη η Διεθνής Επιτροπή με το πρωτόκολλο της Κέρκυρας την 17ην Μαΐου 1915 αναγνώρισε την ελληνικότητα των περιφερειών Χειμάρας, Δελθίνου, Αργυροκάστρου καθώς και της Πρεμετής και Κορυτσάς και για λόγους «... εθνολογικούς, γεωγραφικούς και ιστορικούς...» τις παρέχωρησε στην Ελλάδα. (Καθεστώς αυτονομίας).

Στη λύση όμως αυτή του Ηπειρωτικού ζητήματος είχε επιφυλάξεις η Ιταλία, η οποία για κανέναν λόγο δεν ανεχόταν την κατάληψη της απέναντι της Κέρκυρας ακτής από άλλη δύναμη. Τη λύση αυτή διετάραξε κυρίως ο Α΄ παγκόσμιος πόλεμος και ιδίως η συνθήκη του Λονδίνου της 26 Απριλίου 1915 μεταξύ Αγγλίας, Γαλλίας, Ρωσίας αφενός και της Ιταλίας αφετέρου, με την οποία καθορίστηκαν τα ανταλλάγματα που δόθηκαν στην Ιταλία έναντι της συμμετοχής στον πόλεμο. Λόγω της πολιτικής ουδετερότητας τότε της Ελλάδας και των ιταλικών ραδιουργιών κατόρθωσε η Ιταλία να καταλάβει στρατιωτικώς την Αυλώνα αρχικά και τις υπόλοιπες περιφέρειες «Βορείου Ηπείρου» αργότερα.

Την 29 Ιουλίου 1919 υπεγράφη στο Παρίσι μεταξύ Βενιζέλου και του Ιταλού Τιτόνι το γνωστό σύμφωνο με το οποίο η «Βόρειος Ηπειρος» θα επροσαρτάτο στην Ελλάδα. Τις απόψεις αυτές ανεγνώρισε και η Αμερική και στις 15 Ιανουαρίου 1920 το Ανώτατο Συμβούλιο των Συμμάχων στο Παρίσι ανεγνώρισε τη συμφωνία.

Η Ιταλία όμως, η οποία κατείχε στρατιωτικώς τη «Βόρειο Ήπειρο» κατόρθωσε με υπόγειες διπλωματικές δραστηριότητες να επαναφέρει το λυμένο αυτό θέμα στην

Κοινωνία των Εθνών, η οποία για παρέλκυση το παρέπεμψε στην Πρεσβευτική Διάσκεψη. Η Πρεσβευτική Διάσκεψη αρνήθηκε κατά παράλογο τρόπο υπό την πίεση της ιταλικής διπλωματίας και άλλων διπλωματικών διεθνών παραγόντων όλες τις προηγούμενες συμμαχικές αποφάσεις και απεφάνθη υπέρ της διατήρησης της περιοχής αυτής της Ηπείρου στην Αλβανία.

Με βάση τα στοιχεία του γυμνασιάρχου Χρήστου Σούλη καθώς και άλλα επίσημα και αδιαμφισβήτητα ντοκουμέντα θα επιχειρηθεί μια όσο το δυνατόν αντικειμενική εθνολογική εξέταση ολόκληρης της ενιαίας Ηπείρου ('Ηπειρος και «Βόρειος 'Ηπειρος»), υπενθυμίζοντας πάντα στον αναγνώστη ότι τα στοιχεία που παρατίθενται αποτυπώνουν την εθνολογική κατάσταση της Ηπείρου μέχρι και τις δεκαετίες 1930-40. Τούτο έχει τεράστια πολιτική σημασία σήμερα αφού με βάση την τότε εθνολογική κατάσταση προβάλλονται οι σημερινές εκατέρωθεν αιτιάσεις.

Β'. Εθνολογική σύσταση της Ηπείρου

Οι κάτοικοι της Ηπείρου από αρχαιοτάτων χρόνων ήσαν Έλληνες, άλλωστε και το όνομα «Ελλάς», όπως είναι ιστορικά βεβαιωμένο δόθηκε από τους Έλλους οι οποίοι κατοικούσαν γύρω από την αρχαία πόλη της Ηπείρου Δωδώνη. Ετόλμησαν μερικοί να αμφισβητήσουν την ελληνικότητα των αρχαίων Ηπειρωτών, αλλά διάσημοι ιστορικοί και γλωσσολόγοι ιδίως Γερμανοί, όπως ο Beloch, ο Treidler, ο Fick απέδειξαν το αβάσιμον της γνώμης αυτής και έτσι σήμερα η επιστήμη καμιά αμφιβολία δεν έχει για την ελληνικότητα της Ηπείρου.

Λόγω της ιδιαιτούσης όμως θέσεως την οποία κατέχει η 'Ηπειρος, έγινε πολλές φορές θέατρο αγώνων κατά πολλών εισβολών που έρχονταν από βορρά και δυσμάς, παρόλα αυτά όμως η εθνικότητά της δεν διαταράχθηκε η δε ελληνικότητά της έμεινε συμπαγής και αναμφισβήτητος.

Κατά τους αρχαίους χρόνους μετά τους Μακεδόνες οι Ρωμαίοι εξεδήλωσαν τάσεις κατακτητικές κατά της Ηπείρου, ιδίως μετά την εκστρατεία του βασιλιά των Ηπειρωτών Πύρρου κατά της Ιταλίας και έτσι πρώτη η 'Ηπειρος δοκίμασε τότε τη ρωμαϊκή κατάκτηση. Η ρωμαϊκή κατάκτηση παρόλες τις ερημώσεις και τους θαναλισμούς τους οποίους έκανε ο Αιμίλιος Παύλος στην 'Ηπειρο δεν κατόρθωσε να αλλάξει την εθνολογική της σύνθεση και η ελληνικότητά της παρέμεινε παρόλες τις σκληρότητες ακλόνητη. Ο διαδοθείς αργότερα Χριστιανισμός κέντρο του οποίου στην 'Ηπειρο αποτέλεσε η Νικόπολη ενδυνάμωσε τον ελληνισμό της Ηπείρου.

Η κατάσταση αυτή συνεχίστηκε σε όλη σχεδόν την περίοδο της Ελληνικής Βυζαντινής Αυτοκρατορίας αν και επιδρομές Σλάβων και Αλβανών διατάραζαν τη χώρα της Ηπείρου. Οι Σλάβοι παρέμειναν στην 'Ηπειρο επί έναν αιώνα σχεδόν, αλλά δεν κατόρθωσαν να αλλάξουν την εθνολογική σύσταση της Ηπείρου και καθόλο το διάστημα των επιδρομών και τις παραμονές στην 'Ηπειρο μόνο μερικές τοπωνυμίες άφησαν. Οι Αλβανοί έκαναν επίσης επιδρομές αλλά και αυτοί ελάχιστα ίχνη της διαβάσεώς τους άφησαν.

Το 1430 κατέκτησαν την 'Ηπειρο οι Τούρκοι, αλλά μολονότι παρέμειναν σ' αυτήν πεντακόσια έτη και αυτοί ελάχιστα επέδρασαν στην εθνολογική σύσταση της Ηπείρου.

Συνεπεία των επιδρομών αυτών η αρχαία αμιγής εθνολογική σύσταση της Ηπείρου υπέστη όντως κάποια μεταβολή και έτσι το 1944 στην 'Ηπειρο εκτός των Ελλήνων

κατοικούσαν Αλβανοί, Κουτσόβλαχοι, Εβραίοι και Τούρκοι. Για τους Τούρκους και Εβραίους κατοίκους της Ηπείρου δεν θα κάνουμε λόγο, γιατί οι Τούρκοι, ούτως ή άλλως ελάχιστοι, έφυγαν στη Μικρά Ασία το 1946, μετά τη συνθήκη «Περί ανταλλαγής», οι δε Εβραίοι είχαν τη γνωστή τύχη από τις γερμανικές αρχές κατοχής. Έτσι θα εξετάσουμε δύο ξένες εθνότητες που κατοικούσαν το 1944 λίγες μέρες πριν την απελευθέρωση, στην Ήπειρο, τους Αλβανούς και τους Κουτσόβλαχους.

Αλβανοί – Τσάμηδες

Οι Αλβανοί της Ηπείρου, Τσάμηδες αποκαλούμενοι κατά τη δική τους διάλεκτο, κατοικούσαν στα δυτικά της Ηπείρου και είχαν κέντρα το Φιλιάτι, το Μαργαρίτι, την Παραμυθιά και την Ηγουμενίτσα. Παλαιότερα ήσαν χριστιανοί αλλά μετά την επανάσταση κατά των Τούρκων που έγινε στην Ήπειρο το 1611 από τον Παραμυθιώτη Διονύσιο τον Σκυλόσοφο εξισλαμίσθηκαν δια της βίας, απόδειξη δε του εξισλαμισμού αυτού είναι ότι πολλοί Τσάμηδες είχαν μέχρι τότε ακόμη ελληνικά ονόματα όπως Ντέμης (Δημήτριος), Λάμτσης (Χαράλαμπος), Πέτσος (Πέτρος) και επώνυμα όπως Ν. Ντίνος, Μ. Πρόνιος, Αβδούλ Μανόπουλος κλπ... Σε μερικά μάλιστα χωριά υπήρχαν ακόμα την περίοδο αυτή και συγγένειες μεταξύ μερικών Τσάμηδων και χριστιανών, οι οποίοι ήσαν εξισλαμισθέντες Έλληνες με επίκτητη αλβανική συνείδηση.

Όπως αναφέρει ο Χ. Σούλης η εθνικότητα των Αλβανών της Ηπείρου δεν ήταν καθορισμένη και οι ίδιοι θεωρούσαν αυτούς Τούρκους. Γι' αυτό κατά το 1926 ύστερα από τη συνθήκη με την Τουρκία «περί ανταλλαγής» των πληθυσμών επρόκειτο να αναχωρήσουνε αυθόρμητα όλοι για την Τουρκία, επειδή όμως ήταν ιστορικά θεβαιωμένο ότι αυτοί προέρχονταν από χριστιανούς εκμουσουλμανισθέντες, η ελληνική κυβέρνηση (δικτατορία Πάγκαλου) δέχθηκε να παραμείνουν στην Ελλάδα. Αυτοί καθόλο το διάστημα από την απελευθέρωση της Ηπείρου το 1913 και μετά απολάμβαναν όλα τα δικαιώματά τους και καμία βία δεν ασκήθηκε σε βάρος τους. Παρόλα αυτά η αλβανική και ιταλική προπαγάνδα από το 1913 τους ξεσήκωνε με διάφορα μέσα και υποσχέσεις και προσπαθούσε συστηματικά να τους εμφανίσει ως καταπιεζομένους από την ελληνική πολιτεία και ως υπόδουλους στην Ελλάδα. Μεγάλη αφορμή σ' αυτό έδωσε η απαλλοτρίωση των μεγάλων κτημάτων των μπέηδων γαιοκτημόνων της Θεσπρωτίας, αλλά για το γεγονός αυτό δεν έπρεπε να γίνει εκμετάλλευση διότι πρώτον, δεν απαλλοτριώθηκαν μόνο τα κτήματα που ανήκαν στους Αλβανούς γαιοκτήμονες και δεύτερον όπως αποζημιώθηκαν οι Έλληνες το ίδιο αποζημιώθηκαν και οι Αλβανοί τσιφλικάδες.

Δεν έγινε λοιπόν μόνο εκμετάλλευση του ζητήματος αυτού από την προπαγάνδα αλλά προβαλλόταν η Ήπειρος ολόκληρη ότι κατοικούνταν από Αλβανούς μέχρι την Πρέβεζα, μερικοί δε είχαν το θράσος να προεκτείνουν τα «ορία» της μέχρι και την Πάτρα. Δεν δίστασε επίσης η αλβανική και ιταλική προπαγάνδα να εκδώσει και χάρτες που παρουσίαζαν ως Αλβανία ολόκληρη την Ήπειρο και ολόκληρη τη Βορειοδυτική Ελλάδα μέχρι την Πάτρα.

Με βάση τα στοιχεία που περιέχονται στο ιστορικό υπόμνημα του Χρήστου Σούλη, που διασταυρώνονται και με άλλα επίσημα στοιχεία που υπάρχουν, θα προσπαθήσουμε παρακάτω να δώσουμε μια ακριβή στατιστική εικόνα των Αλβανών που κατοικούσαν τότε στην Ήπειρο και να καθορίσουμε με ακρίβεια τα στενά όρια μέσα στα οποία κατοικούσε και κινούνταν η μειονότητα αυτή.

Η Ήπειρος το 1940 ήταν διαιρεμένη σε 4 νομούς που κατοικούνταν από 350.000 κατοίκους ως εξής:

Νομός Ιωαννίνων	κάτοικοι	150.000
Νομός Άρτας	»	60.000
Νομός Πρεβέζης	»	70.000
Νομός Θεσπρωτίας	»	70.000

Από αυτούς οι κάτοικοι του νομού Ιωαννίνων, εκτός από τους ελάχιστους Κουτσόβλαχους όπως παρακάτω θα δούμε, ήταν όλοι Έλληνες. Οι κάτοικοι των νομών Άρτης και Πρεβέζης ήταν αμιγείς Έλληνες οι δε του νομού Θεσπρωτίας Έλληνες κατά συντριπτική πλειοψηφία εκτός, της μικρής αλβανικής μειονότητας. Παραθέτουμε παρακάτω ακριβή και επίσημα στατιστικά στοιχεία από την επίσημη απογραφή που έγινε το 1928 των Αλβανών που κατοικούσαν στο νομό Θεσπρωτίας της Ηπείρου. Διευκρινίζουμε ότι στους πίνακες που θα ακολουθήσουν δεν αναφέρονται τα ελληνικά χωριά του νομού Θεσπρωτίας παρά μόνο τα ελάχιστα εκείνα που κατοικούνταν αμιγώς από Αλβανούς ή τα μεικτά χωριά.

ΠΙΝΑΚΑΣ Α'

Κοινότητες του νομού Θεσπρωτίας που κατοικούνταν αμιγώς από Αλβανούς-Τσάμηδες

Α'. Επαρχία Φιλιατών (Σ.σ. τότε περιλάμβανε και τη σημερινή επαρχία Θυάμιδος).

1) Αετός (πρ. Πιτσάρι)	»	371
2) Αργυρότοπος (πρ. Αρβενίτσα)	»	406
3) Βραχωνάς	»	352
4) Βρυσέλλα	»	520
5) Δράμεση	»	224
6) Ελαία (πρ. Καλπάκι)	»	357
7) Κούτσι (Ηγουμενίτσης)	»	289
8) Κίντσικα	»	612
9) Λιόψη	»	644
10) Μακροχώρα (πρ. Γκλουμπουτσάρι)	»	144
11) Μούρτος	»	679
12) Μύλοι (πρ. Σκέφαρη)	»	551
13) Νουνεσάτι	»	251
14) Ντόλιανη	»	297
15) Παραπόταμος (πρ. Βάρφανη)	»	841
16) Ρίζιανη	»	217
17) Σαλίτσα	»	527
18) Σαράτι	»	196
19) Σεϊνμέριζα	»	123
20) Σκλιάθι	»	193
21) Σκορπιώνας	»	233
22) Σολοπιά	»	266

23) Σπάταρη	κάτοικοι	493
24) Φασκομηλιά (πρ. Νέστα)	»	356
Σύνολο		9.142
<i>B' Επαρχία Μαργαριτίου</i>		
25) Καταβόθρα (πρ. Λιγοράτι)	κάτοικοι	543
26) Παλαιόκαστρον (πρ. Βράστοβον)	»	154
27) Μαζαρακιά	»	1.209
28) Κουρτέσι	»	482
Σύνολο		2.388

ΠΙΝΑΚΑΣ Β'

Κοινότητες του νομού Θεσπρωτίας που κατοικούνται
από Έλληνες και Αλβανούς

A' Επαρχία Φιλιατών

1) Άγιος Βλάσιος	Έλληνες	369	Αλβανοί	290	Σύνολο	659
2) Άνω Παλιοκλήσι	»	132	»	118	»	250
3) Γραιοχώρι	»	205	»	730	»	935
4) Ηγουμενίτσα	»	414	»	150	»	564
5) Καστρί	»	940	»	-	»	940
6) Μαυρούδι	»	175	»	87	»	262
7) Παλαιοχώρι	»	310	»	93	»	403
8) Πηγαδούλια	»	124	»	60	»	184
9) Πλαταριά	»	150	»	107	»	257
10) Φιλιάτες	»	1.700	»	541	»	2.241
Σύνολο	»	4.519	»	2.176	»	6.695

B' Επαρχία Παραμυθιάς

11) Παραμυθιά	Έλληνες	1.100	Αλβανοί	1.290	Σύνολο	2.390
12) Δράγανη	»	60	»	389	»	449
13) Δραγουμή	»	648	»	377	»	1.025
14) Νεοχώρι	»	207	»	167	»	374
15) Γκρίκα	»	182	»	95	»	277
16) Καρβουνάρι	»	100	»	448	»	548
Σύνολο	»	2.297	»	2.776	»	5.063

Γ'. Επαρχία Μαργαριτίου

17) Μαργαρίτι	Έλληνες	200	Αλβανοί	1.512	Σύνολο	1.712	
18) Καρτέριζα	»	150	»	214	»	364	
19) Πέρδικα (πρ. Αρπίτσα)	»	250	»	1.161	»	1.411	
20) Πάργα	»	1.350	»	146	»	149	
	Σύνολο	»	1.950	»	3.033	»	4.983

Κάνοντας ανακεφαλαίωση στους παραπάνω πίνακες έχουμε συνολικά τους εξής Αλβανούς-Τσάμηδες που κατοικούσαν στην Ήπειρο:

A) Σε αμιγείς κοινότητες:

1) Επαρχία Φιλιατών	9.142
2) Επαρχία Μαργαριτίου	2.388

B) Σε μεικτές κοινότητες:

1) Επαρχία Φιλιατών	2.176
2) Επαρχία Παραμυθιάς	2.766
3) Επαρχία Μαργαριτίου	3.133

Γενικό Σύνολο

19.505

Από τα παραπάνω καταφαίνεται ότι οι Αλβανοί που κατοικούσαν στο νομό Θεσπρωτίας της Ηπείρου ανήρχοντο στις 19.505 έναντι 70.000 του συνόλου του νομού και 350.000 κατοίκων ολοκλήρου της Ηπείρου και αποτελούσαν ασήμαντη μειονότητα με αναλογία 5% σε ολόκληρο το πληθυσμό της Ηπείρου.

Γράφει επί λέξει ο Χρήστος Σούλης στο υπόμνημά του προς τις ιταλογερμανικές αρχές κατοχής «... εκ των ανωτέρω καταφαίνεται πόσον αδικαιολόγητοι είναι αι φωνασκίαι και αι προσπάθειαι της Αλβανικής και Ιταλικής προπαγάνδας, αίτινες και επιζητούν να παραστήσουν την Ήπειρον ως Αλβανικήν χώραν και πόσον κακάς υπηρεσίας προσφέρουν εις τους Αλβανούς της Ηπείρου τους Τσάμηδες, προσπαθούντες να ενσπείρουν την διχόνοιαν μεταξύ αυτών και των Ελλήνων...» Βεβαίως ο συγγραφέας του υπομνήματος ε γνώριζε πολύ καλά, την εποχή που το συνέτασσε ότι οι Τσάμηδες της Θεσπρωτίας, σε συνεργασία με τον ιταλικό και γερμανικό στρατό κατοχής, είχαν ξεκινήσει ένα απηνή διωγμό σε βάρος του ελληνικού στοιχείου με δολοφονίες Ελλήνων Θεσπρωτών, λεηλασίες περιουσιών, εμπρησμούς, κλπ. και σαν να μην έφταναν όλα αυτά οι δυνάμεις κατοχής προέτρεψαν και καθοδήγησαν τη μικρή αυτή μειονότητα να συγκροτήσει ακόμα και «κυβέρνηση των Τσάμηδων της Θεσπρωτίας» με «πρόεδρο της κυβέρνησης» τον περιθώτο Μ. Ντίνο, η οποία συγκρότησε και επέβαλε αλβανική διοίκηση κατά τη διάρκεια της κατοχής και καθοδηγούσε την περίφημη νεολαία των Τσάμηδων «Μιλίτσια» και τα συγκροτημένα ένοπλα τμήματα εναντίον του ελληνικού πληθυσμού. Το αποτέλεσμα ήταν σύμπας ο ελληνικός λαός με επικεφαλής τους αγωνιστές της Εθνικής Αντίστασης, να αντιδράσει και να αποκρούσει τους φασίστες κατακτητές και τους δοσίλογους συνεργάτες τους, που κυριολεκτικά όπως τα αδιάψευστα ιστορικά στοιχεία αποδεικνύουν – οργίασαν στην

διάρκεια της κατοχικής περιόδου. *Σήμερα στη Θεσπρωτία δεν ζει κανένας Αλβανός Τσάμης*, οι δε περιουσίες τους δημεύθηκαν νόμιμα από το ελληνικό Δημόσιο.

Οι Κουτσόβλαχοι

Οι Κουτσόβλαχοι ή Βλάχοι, οι καλούμενοι από τη δική τους διάλεκτο και Αρωμόνοι, κατοικούσαν στις ΒΑ πλευρές της Ηπείρου και κυρίως στις περιοχές της Πίνδου. Δυστυχώς η επιστήμη δεν κατόρθωσε να απαλλαγεί από την προπαγανδιστική προδιάθεση και να καταγράψει την αλήθεια γύρω από το ζήτημα της καταγωγής των Κουτσοβλάχων γι' αυτό όλοι σχεδόν οι μελετησαντες το ζήτημα αυτό δεν συμφωνούν σχετικά με την καταγωγή τους. Πόσο δύσκολη είναι η εξήγηση για την καταγωγή των Κουτσοβλάχων φαίνεται και από το γεγονός ότι ο μεγάλος ιστορικός της Ρουμανίας Ξενοπόλ είπε ότι οι Κουτσόβλαχοι είναι «*Εθνολογικό αίνιγμα.*» Είναι αναμφισβήτητο γεγονός ότι οι Κουτσόβλαχοι της Ηπείρου και όλης της Ελλάδας παράλλη την προπαγάνδα που ασκούσαν οι Ρουμάνοι και οι Ιταλοί την περίοδο εκείνη θεωρούσαν τους εαυτούς τους, εκτός από ελάχιστες εξαιρέσεις, Έλληνες. Είναι έμποροι, επιστήμονες, κτηνοτρόφοι και γεωργοί και πάντοτε πήραν ενεργό μέρος στην ελληνική ζωή χωρίς να εκδηλώσουν ποτέ δείγματα αλλοφυλίας, για αυτό και οι Έλληνες πάντοτε τους θεωρούσαν ομόφυλους και αλλόγλωσσους.

Παρακάτω παρουσιάζεται πίνακας των *Κουτσοβλάχων της Ηπείρου* κατά κοινότητα σύμφωνα με την απογραφή του 1928:

ΠΙΝΑΚΑΣ Γ'

Συνολικός αριθμός Κουτσοβλάχων της Ηπείρου κατά κοινότητες

	κάτοικοι	
1) Αετομηλίτσα (πρ. Δέντσικον)		151
2) Φούρκα	»	444
3) Δίστρατον (πρ. Βρυάζα)	»	669
4) Άρματα (πρ. Αρμάτοβον)	»	198
5) Παλιοσέλι	»	403
6) Πάδες	»	344
7) Βρυσοχώρι (πρ. Λεσινίτσα)	»	330
8) Λάιστα	»	450
9) Βωβούσα	»	387
10) Ηλιοχώρι (πρ. Δοβρίνοβον)	»	164
11) Ελατοχώρι (πρ. Τσερνέσι)	»	196
12) Γρεβενήτι	»	676
13) Μέτσοβον	»	2.156
14) Ανήλιον (Μετσόβου)	»	441
15) Βουτονόσι	»	200
16) Συρράκον	»	244
17) Καλαρρύται	»	484
18) Παλαιοχώριον (Συρράκου)	»	457
19) Ματσούκι	»	406
20) Βαθύπεδον (πρ. Προσβάλα)	»	181

21) Κεφαλόβρυσον (πρ. Μετζητιέ)	»	468
Κουτσόβλαχοι εγκατεστημένοι στα Ιωάννινα, Άρτα, Πρέβεζα	»	2.000
Σύνολο	»	11.447

Λαμβανομένου υπόψη ότι ολόκληρος ο πληθυσμός της Ηπείρου ανήρχετο την περίοδο εκείνη σε 350.000 οι Κουτσόβλαχοι αποτελούσαν ποσοστό 3%.

Γ'. Η Εθνολογική σύσταση της Βορείου Ηπείρου

Η «Βόρειος Ήπειρος» αποτελείται από τις περιοχές Αργυροκάστρου, Δελθίνου, Χειμάρας, καθώς επίσης και Πρεμετής, Λιασκοθικίου και Κορυτσάς. Όπως και στην αρχή αναφέρθηκε την υπεροχή του ελληνικού στοιχείου στη Βόρειο Ήπειρο και κυρίως στις περιοχές Αργυροκάστρου, Δελθίνου και Χειμάρας κανείς μέχρι σήμερα δεν αμφισβήτησε. Για το λόγο αυτό με το πρωτόκολλο της Κέρκυρας οι περιοχές αυτές για λόγους εθνολογικούς, ιστορικούς και γεωγραφικούς παραχωρήθηκαν στην Ελλάδα. Η ιταλική όμως προπαγάνδα όπως είδαμε κατόρθωσε το λυμένο αυτό ζήτημα να το ανατρέψει επωφελομένη από τις αντιπαλότητες των νικητριών του Α' Παγκοσμίου Πολέμου και να παραδώσει τον ελληνισμό των περιοχών αυτών στην Αλβανία.

Για την υπεροχή του ελληνικού στοιχείου στις περιοχές αυτές της Ηπείρου (Βορείου Ηπείρου) έναντι του αλβανικού δεν είναι ανάγκη να ασχοληθούμε ιδιαίτερα. Χρήσιμο είναι να παραθέσουμε μερικά στοιχεία που προέρχονται από την τουρκική απογραφή του 1908 όπου η Βόρειος Ήπειρος περιελάμβανε 128.000 Έλληνες και 95.000 Αλβανούς. Κατά την απογραφή που έγινε το 1913 από την ελληνική κυβέρνηση οι περιφέρειες περιελάμβαναν τους εξής κατοίκους:

ΠΙΝΑΚΑΣ Δ'

Έλληνες και Αλβανοί κάτοικοι της Β. Ηπείρου

<i>Α' Νομός Κορυτσάς</i>						
Επαρχία Κορυτσάς	Έλληνες	32.873	Αλβανοί	35.807	Σύν.	68.680
» Σταρόβου	»	326	»	8.262	»	8.588
» Κολώνιας	»	11.269	»	9.615	»	20.884
<i>Β' Νομός Αργυροκάστρου</i>						
Επαρχία Αργυροκάστρου	Έλληνες	20.016	Αλβανοί	21.424	Σύν.	41.440
» Χειμάρας και Κουρβελε- σίου	»	6.188	»	4.460	»	10.648
» Δελθίνου	»	17.295	»	4.645	»	21.940
» Λεσκοθικίου	»	6.455	»	3.993	»	10.448
» Τεπελενίου	»	6.093	»	6.727	»	10.820
» Πρεμετής	»	10.823	»	12.251	»	23.074

» Παγωνίου	»	5.185	»	—	»	5.185
» Κονίσπολης	»	365	»	4.350	»	4.715
Σύνολο	»	116.888	»	111.534	»	228.422

Παραθέτουμε επίσης παρακάτω και την επίσημη στατιστική της αλβανικής κυβέρνησης των περιφερειών αυτών από το έργο του T. Selenica, γραμμένου στα αλβανικά με τον τίτλο *Η Αλβανία κατά το 1927* (Τίρανα 1928).

ΠΙΝΑΚΑΣ Ε΄

Ορθόδοξοι και μωαμεθανοί κάτοικοι, Ν. Κορυτσάς και Ν. Αργυροκάστρου

<i>Νομός Κορυτσάς</i>		Ορθόδοξοι	Μωαμεθανοί	Σύν.	
Επαρχία Κορυτσάς		30.459	32.254	Σύν.	62.713
» Πογραδετιού	»	4.150	19.746	»	23.896
» Βιγλίστης	»	5.765	16.877	»	22.642
» Κολωνίας	»	5.068	5.881	»	10.949
» Λεσκοβικίου	»	5.065	2.389	»	7.454
Σύνολο		50.607	77.257		127.864
<i>Νομός Αργυροκάστρου</i>		Ορθόδοξοι	Μωαμεθανοί	Σύν.	
Επαρχία Αργυροκάστρου		13.632	11.820	Σύν.	25.452
» Πρεμετής	»	10.584	12.852	»	23.436
» Δελβίνου	»	15.349	5.030	»	20.379
» Λιμποχόθου	»	16.080	2.774	»	18.854
» Τεπελενίου	»	2.597	15.626	»	18.223
» Κουρβελεσιού	»	411	10.254	»	10.665
» Τσαμουργιάς	»	6.656	3.840	»	10.496
» Χειμάρας	»	8.043	—	»	8.046
Σύνολο		73.352	62.196		135.548
<i>Ανακεφαλαίωση</i>		Ορθόδοξοι	Μωαμεθανοί	Σύν.	
Νομός Αργυροκάστρου		73.352	62.196	Σύν.	135.548
» Κορυτσάς	»	50.607	77.257	»	127.864
Γενικό Σύνολο	»	123.959	139.453	»	263.412

Πρέπει εδώ να σημειωθεί ότι τα στατιστικά στοιχεία της απογραφής της αλβανικής κυβέρνησης πρέπει να αξιολογηθούν με επιφύλαξη δεδομένου ότι όπως είναι ιστορικά εξακριβωμένο σε περιοχές της Βορείου Ηπείρου, όπως η επαρχία Παγωνίου, ουδέποτε κατοίκησε μωαμεθανός ακόμη δε και σήμερα η περιοχή κατοικείται από αμιγώς ελληνικό στοιχείο.

Από τη σύγκριση των δύο αυτών στατιστικών οι μελετητές της εποχής εκείνης οδηγήθηκαν εις τα εξής συμπεράσματα:

Α) Παρατηρείται μια ελάττωση του ελληνικού στοιχείου η οποία προέρχεται από τον εκούσιο εκπατρισμό στον οποίο εξαναγκάστηκαν πολλοί Έλληνες της Βορείου

Ηπείρου μετά την υπαγωγή της στην Αλβανία και την διαφυγή τους λόγω των πιέσεων στα Ιωάννινα, Φλώρινα, Θεσσαλονίκη, Κέρκυρα και Αθήνα, πολλοί δε και στην Αμερική.

Β) Σε πολλές περιοχές όπου ζούσε η ελληνική μειονότητα έγινε μετακίνηση Αλβανών από τις βόρειες περιοχές της χώρας με σκοπό την αλλοίωση του πληθυσμού.

Επίλογος

Τελειώνοντας το υπόμνημά του τον Ιούνιο του 1944 ο γυμνασιάρχης της Ζωσιμαίας Σχολής Χρ. Σούλης καταλήγει ως εξής: «Ελπίζομεν ότι δεν θα επαναληφθεί το σφάλμα του 1918 και η νέα ειρήνη θα αποδώση την Βόρειον Ήπειρον εις την Ελλάδα, εις την οποίαν απ' αιώνων ανήκεν».

Η Βόρειος Ήπειρος δεν αποδόθηκε στην Ελλάδα αλλά κατά το διάστημα 1945 - 1990 η ελληνική μειονότητα στην περιοχή αυτή έζησε το δικό της δράμα απομόνωσης από το εθνικό κέντρο. Δυστυχώς δεν έγινε αντιληπτό από την ελληνική πλευρά καθόλο αυτό το διάστημα ότι η νέα πραγματικότητα έπρεπε να αντιμετωπίσει με τον ρεαλισμό της εποχής το θέμα, να μην εξαντλήσει το ενδιαφέρον της σε μεγαλαυχίες και θερμπαλισμούς περί Βορείου Ηπείρου και μόνο, αλλά να αντιληφθεί ότι στην περιοχή αυτή ζούσε ένας αποκομμένος ελληνισμός που ζητούσε και δικαίως την συμπάρσταση του μητροπολιτικού κέντρου.

Η σημερινή νέα πραγματικότητα και το άνοιγμα της Αλβανίας για πρώτη φορά στην ιστορία της σε συνθήκες πολιτικής δημοκρατίας μας επιβάλλει να αναθεωρήσουμε τις σχέσεις μας με τη γείτονα χώρα και να προσπαθήσουμε να δημιουργήσουμε σχέσεις αμοιβαίας εμπιστοσύνης και συνεργασίας ανάμεσα στις δύο χώρες, χωρίς τους εκατέρωθεν σωθινισμούς που ταλάνισαν τους δύο αδελφούς λαούς για πολλές δεκαετίες. Ιδιαίτερα όταν οι βαλκανικές διεργασίες δημιουργούν προϋποθέσεις αστάθειας και κινδύνους για τον ελληνισμό γενικότερα.